

Список використаної літератури

1. Аптер Д. И. Сравнительная политология: вчера и сегодня / Д. И. Аптер // Политическая наука. Новые направления / под ред. Р. Гудина, Х.-Д. Клингемана. – М. : [б. и.], 1999. – 422 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Философия религии : в 2 т. Т. 2 / Г. В. Ф. Гегель. – М. : [б. и.], 1977. – 452 с.
3. Канетти Э. Масса / Э. Канетти // Психология масс. Хрестоматия. – Самара : [б. и.], 1998. – 386 с.
4. Лазоренко О. В. Футурологія політики / О. В. Лазоренко, О. О. Лазоренко // Сучасність. – 1999. – № 9. – С. 52–60.
5. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. – СПб. : Макет, 1995. – С. 168.
6. Монтескье Ш. Е. Избранные произведения / Ш. Е. Монтескье. – М. : Наука, 1955. – 314 с.
7. Плешаков К. В. Геополитика в свете глобальных перемен / К. В. Плешаков // Междунар. жизнь. – 1994. – № 10. – С. 32–34.
8. Цымбурский В. Л. Геополитика как мироведение и род занятий / В. Л. Цымбурский // Полис. – 1999. – № 4. – С. 68–77.
9. Eliot Ch. Hinduism and Buddhism / Ch. Eliot. – London, 1921. – Vol. 1.
10. Fiorina M. P. Congress: Keystone of Washington Establishment / M. P. Fiorina. – New Haven (Conn.) : Yale University Press, 1989.
11. Foucher M. Le bassin mediterranee d’Amerique: Approches geopolitiques / M. Foucher // Herodote. – 1982. – № 27. – P. 16–40.
12. Weber M. Gesammelte Aufsätze / M. Weber. – Berlin, 1922.

Стаття надійшла до редколегії
26.10.2012 р.

УДК 338.436.33

Л. О. Ющишина – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і підприємництва та інноваційної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки

Екологічний складник у формуванні концепції стійкого розвитку соціально-економічної системи

Роботу виконано на кафедрі економіки і підприємництва та інноваційної діяльності ВНУ ім. Лесі Українки

У статті розглянуто нову парадигму стійкого екологічно безпечного розвитку як скоординовану глобальну стратегію виживання людства, орієнтовану на збереження і відновлення природних спільнот у масштабах, необхідних для повернення до меж господарської місткості біосфери. Визначено поняття стійкого розвитку як складника соціо-еколого-економічної системи. Досліджено історію формування концепції стійкого розвитку, основні її аспекти, рівні та принципи. Розкрито сутність концепції стійкого розвитку, що характеризується як єдність трьох взаємопов'язаних складників: економічного, соціального і екологічного. Визначено роль та місце екологічного складника в системі чинників, які впливають на стійкий розвиток суспільства та національної безпеки країни.

Ключові слова: концепція, стійкий розвиток, економічне зростання, екологічний складник, соціально-економічна система.

Ющишина Л. А. Экологическая составляющая в формировании концепции устойчивого развития социально-экономической системы. В статье рассмотрено новую парадигму устойчивого экологически безопасного развития как скоординированную глобальную стратегию выживания человечества, ориентированную на сохранение и восстановление природных сообществ в масштабах, необходимых для возврата к границам хозяйственной емкости биосферы. Определено понятие устойчивого развития как сложной социо-эколого-экономической системы. Исследована история формирования концепции устойчивого развития, ее основные аспекты, уровни и принципы. Раскрыта сущность концепции устойчивого развития, которая характеризуется как единство трех взаимосвязанных составляющих: экономической, социальной и экологической. Определены

роль и место экологической составляющей в системе факторов, влияющих на устойчивое развитие общества и национальной безопасности страны.

Ключевые слова: концепция, устойчивое развитие, экономический рост, экологическая составляющая, социально-экономическая система.

Yushchyshyna L. A. Ecological Component in the Formation of the Conceptions of Sustainable Development of Socio-Economic System. The article considers a new paradigm of sustainable environmentally safe development as a coordinated global strategy of human survival, focused on the conservation and restoration of natural communities on the scale needed to return to the limits of the economic capacity of the biosphere. The concept of «sustainable development» as a complex socio-ecological-economic system are determined. History of the formation of the concept of sustainable development, its main aspects, levels and principles are researched. The essence of the concept of sustainable development, which is characterized as a unity of three interrelated components: economic, social and environmental. Role and place of the environmental component in the factors that affect the sustainable development of society and national security are determined.

Key words: concept, sustainable development, economic growth, environmental aspects of socio-economic system.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вирішення проблем довкілля починається всередині держави, однак неможливе без спільних міжнародних зусиль. Проте міжнародна співпраця навряд чи буде можливою, якщо країна сама не зробить певних внутрішніх кроків. Екологічна політика в Україні централізована на державному рівні і, як наслідок, суспільство й держава не поділяють відповідальності за погіршення стану довкілля, скорочення тривалості життя та погіршення здоров'я населення.

Теорія і практика показали, що екологічний складник є невід'ємною частиною людського розвитку. В основі діяльності Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку та її заключної доповіді «Наше спільне майбутнє» лежить нова триєдина концепція стійкого (еколого-соціально-економічного) розвитку. Всесвітній саміт ООН зі стійкого розвитку (міжурядовий і науковий форум) у 2002 р. підтвердив прихильність усього світового співтовариства до ідей стійкого розвитку для довгострокового задоволення основних людських потреб під час збереження і відновлення природних спільнот у масштабах, потрібних для повернення до меж господарської місткості біосфери.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Концепція стійкого розвитку стала логічним перехоном від екологізації наукових знань і соціально-економічного розвитку, що бурхливо розпочався ще в 70-ті рр. минулого століття. Питанням обмеженості природних ресурсів, а також забрудненню навколишнього середовища, яке є основою життя, економічної і будь-якої діяльності людини, присвячено ряд наукових робіт. Реакцією на цю проблему було створення міжнародних неурядових наукових організацій із вивчення глобальних процесів на Землі, таких як Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень, Римський Клуб, Міжнародний інститут системного аналізу, а в СРСР – Всесоюзний інститут системних досліджень.

Проведення в червні 1972 р. в Стокгольмі Конференції ООН з навколишнього середовища і створення Програми ООН з навколишнього середовища (*UNEP, United Nations Environment Programme*) ознаменувало включення міжнародного співтовариства на державному рівні у розв'язання екологічних проблем, які стали стримувати соціально-економічний розвиток. Почала розвиватися екологічна політика і дипломатія, право навколишнього середовища, з'явився новий інституційний складник – міністерства і відомства з навколишнього середовища.

У 1980-х рр. гостро постали питання екорозвитку, розвитку без руйнування, необхідності стійкого розвитку екосистем. Всесвітня стратегія охорони природи (ВСОП), прийнята 1980 р., вперше в міжнародному документі містила положення стійкого розвитку. Друга редакція ВСОП, опублікована в жовтні 1991 р., отримала назву «Турбота про планету Земля – Стратегія стійкого життя». У ній наголошується, що розвиток має базуватися на збереженні живої природи, захисті структури, функцій та різноманітності природних систем Землі, від яких залежать біологічні види. Для цього потрібно: зберігати системи підтримки життя (життєзабезпечення), біорізноманіття та забезпечити стійке використання поновлюваних ресурсів. З'явилися дослідження з екологічної безпеки як частини національної і глобальної безпеки.

У червні 2012 р., через 40 років із часу першої міжнародно-політичної конференції високого рівня, присвяченій довкіллю, та через 20 років із часу історичного «Саміту Землі», у Ріо-де-Жанейро

пройшов глобальний саміт – Конференція ООН зі стійкого розвитку («Ріо+20») – одна з наймасштабніших міжнародних подій десятиріччя, пріоритети якої – зелена економіка в контексті стійкого розвитку і боротьби з бідністю та інституційні рамки для стійкого розвитку.

Теоретичні основи стійкого розвитку суспільства у своїх працях досліджували і вітчизняні, і зарубіжні науковці, а саме: Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов [6], В. В. Добровольський [3], Є. А. Єрохіна [4], Д. М. Майєр, Д. Е. Раух [5], В. Я. Шевчук [8] та ін. Узгодження основних точок зору, їх переклад на мову конкретних заходів, що є засобами досягнення стійкого екологічно безпечного розвитку, спонукає і надалі досліджувати цю проблему.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі та місця екологічного складника у формуванні концепції стійкого розвитку соціально-економічної системи.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Стійкий розвиток – це процес змін, у якому експлуатація ресурсів, напрямок інвестицій, орієнтація науково-технічного розвитку й інституційні зміни погоджені один з одним і зміцнюють нинішній та майбутній потенціал для задоволення людських потреб і прагнень. Здебільшого йдеться про забезпечення якості життя людей і природного капіталу, що не знижується протягом тривалого часу.

Фактично йдеться не про негайне припинення економічного зростання взагалі, а про припинення на першому етапі нераціонального збільшення використання ресурсів навколишнього середовища. Останнє важко здійснити на тлі щораз більшої конкуренції, зростання таких показників успішної економічної діяльності, як продуктивність і прибуток.

Підвищення продуктивності праці відбувається безперервно з розвитком людства на всіх етапах цього розвитку в міру накопичення людьми досвіду, знань, розкриття законів природи і їхнього застосування [2, 32].

Водночас перехід до інформаційного суспільства – економіки нематеріальних потоків фінансів, інформації, повідомлень, інтелектуальної власності – призводить до так званої дематеріалізації господарської діяльності: вже зараз обсяги фінансових угод перевищують обсяги торгівлі матеріальними товарами в сім разів. Нову економіку рухають не тільки дефіцити матеріальних і природних ресурсів, а й наявність ресурсів інформації та знань. Питома енергоємність господарської діяльності продовжує знижуватися, хоча загальне енергоспоживання росте. Більшість міжнародних організацій системи ООН включило у свою діяльність істотний екологічний складник, орієнтований на перехід до стійкого розвитку. Експерти Світового банку реконструкції і розвитку визначили стійкий розвиток як процес управління сукупністю (портфелем) активів, спрямований на збереження і розширення можливостей, наявних у людей. Активи в цьому визначенні включають не тільки традиційно підраховуваний фізичний капітал, але також природний і людський. Щоб залишатися стійким, розвиток має забезпечити зростання, або, принаймні, не зменшити цих активів. Для раціонального управління економікою країни застосовують той самий принцип, що використовується для раціонального управління особистою власністю.

Відповідно до наведеного визначення стійкого розвитку, головним показником стійкості, розробленим Світовим банком, є «справжні темпи (норми) заощадження» або «справжні норми інвестицій» у країні. Прийняті зараз підходи до вимірювання накопичення багатства не враховують виснаження і деградацію природних ресурсів, з одного боку, а з іншого – інвестиції в людей – один із найцінніших активів будь-якої країни [1].

При переході на визначення дійсних темпів заощаджень (інвестицій) цей недолік виправляється коригуванням розрахованих традиційними методами темпів заощаджень: у бік зменшення – шляхом оцінки виснаження природних ресурсів і збитків від забруднення навколишнього середовища (втрата природного капіталу) та в бік збільшення – шляхом обліку зростання людського капіталу (насамперед через інвестиції в освіту та базове медичне обслуговування).

Концепція стійкого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної.

Економічний підхід до концепції стійкості розвитку заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса–Ліндаля, який може бути проведений за умови збереження сукупного капіталу, за допомогою якого виробляється цей дохід. Ця концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів та використання екологічних – природо-, енерго- і матеріалоощадних технологій, уключаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно чистої продукції,

мінімізацію, переробку й знищення відходів. Однак при розв'язанні питань про те, який капітал повинен зберігатися (наприклад, фізичний, природний або людський), яким чином різні види капіталу можуть бути взаємозамінними, а також при вартісній оцінці цих активів, особливо екологічних ресурсів, виникають проблеми правильної інтерпретації і розрахунку.

Соціальний складник стійкості розвитку орієнтований на людину і спрямований на збереження стабільності соціальних та культурних систем, у тому числі на скорочення кількості руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ. Бажаним є збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах, а також більш повне використання практики стійкого розвитку, наявної в невідоміючих культурах. Для досягнення стійкості розвитку сучасному суспільству доведеться створити більш ефективну систему прийняття рішень, що враховувала б історичний досвід і сприяла би плюралізму. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Спираючись на розширення варіантів вибору людини як на головну цінність, концепція стійкого розвитку передбачає, що людина має брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання. З екологічної точки зору, стійкий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабілізація біосфери. Поняття природних систем і ареалів проживання можна розуміти широко, включаючи в них створене людиною середовище, таке як, наприклад, міста. Основну увагу приділяють збереженню здібностей самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереженню їх у деякому ідеальному статичному стані. Деградація природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища і втрата біологічного різноманіття скорочують здатність екологічних систем до самовідновлення.

Поява концепції стійкого зростання підірвала фундаментальну основу традиційної економіки – необмежене економічне зростання. В одному з основних документів Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) «Порядку денному на XXI століття», у гл. 4 (ч. 1), присвяченій змінам у характері виробництва і споживання, простежується думка, що потрібно йти далі концепції стійкого розвитку, коли йдеться, що деякі економісти «ставлять під сумнів традиційні поняття економічного зростання» і пропонують пошуки «схем споживання і виробництва, які відповідають суттєвим потребам людства» [7].

Традиційна економіка стверджує, що максимізацію прибутку і задоволення споживачів у ринковій системі сумісно з максимізацією добробуту людей, а також недоліки ринку можна виправити державною політикою. Друга вважає, що короткострокова максимізація прибутку й задоволення індивідуумів-споживачів в остаточному підрахунку призведе до виснаження природних та соціальних ресурсів, на яких ґрунтується добробут людей і виживання біологічних видів.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, можна констатувати, що прогрес економічної науки привів усе до більшого врахування екологічного складника в системі чинників, які впливають на стійкий розвиток суспільства та національної безпеки країни. З одного боку, більшість традиційних природних ресурсів стали дефіцитними. Причому це стосується не тільки невідновних ресурсів, але також і так званих відновлюваних ресурсів – насамперед ресурсів екосистем (екосистемних «товарів» і «послуг») і біорізноманіття. Одне з визначень сталого розвитку – це невиснажливий розвиток у довгостроковому плані. Оскільки природа є основою життєдіяльності людини, її виснаження і деградація за існуючих економічних відносинах негативно позначається на соціальних відносинах і структурах виробництва та споживання. З іншого боку, виявилось, що багато відновлюваних природних благ не мають належної цінності, що є джерелом їхнього виснаження та деградації. Тому й відбувся перехід до екологічної економіки та економіки стійкого розвитку.

Перспективи подальших досліджень. Узгодження основних точок зору (економічної, соціальної та екологічної) і їхній переклад на мову конкретних заходів, що є засобами досягнення стійкого розвитку, – завдання, які потребують першочергового розв'язання, оскільки всі три складники стійкого розвитку слід розглядати збалансовано. Важливо також дослідити і механізми взаємодії цих концепцій. Економічний і соціальний складники, взаємодіючи один з одним, породжують такі нові завдання, як досягнення справедливості всередині одного покоління (наприклад, щодо розподілу доходів) та надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення. Механізм взаємодії економічного та екологічного складників генерують нові ідеї щодо вартісної оцінки та інтерналізації

зовнішніх впливів на навколишнє середовище. Нарешті, зв'язок соціального та екологічного складників викликає інтерес до питань рівності, дотримання прав майбутніх поколінь, участі населення в процесі прийняття рішень.

Список використаної літератури

1. Волгина В. Концепция устойчивого развития и экономический рост / В. Волгина // Страны с переходной экономикой в условиях глобализации : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф. студ. и молодых ученых (Москва, 28–30 марта 2007 г.) / отв. ред. Н. А. Волгина, И. А. Айдрис. – М. : РУДН, 2007. – С. 36–37.
2. Диденко Н. И. Экономика развитие : учеб. пособие [Электронный ресурс] / Н. И. Диденко. – Режим доступа : <http://window.edu.ru/resource>
3. Добровольський В. В. Екологічні знання : навч. посіб. / В. В. Добровольський. – К. : Професіонал, 2005. – 304 с.
4. Ерохина Е. А. Теория экономического развития: системносинергетический подход [Электронный ресурс] / Е. А. Ерохина. – Режим доступа : <http://orel.rsl.ru/nettext>
5. Майер Дж. М. Основні проблеми економіки розвитку / Джеральд М. Майер, Джемс Е. Раух, А. Філіпченко. – К. : Либідь, 2003. – 688 с.
6. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко та ін. – К. : РВПС України, 1999. – 716 с.
7. Программа действий. Повестка дня на 21 век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро в популярном изложении. – Женева : Центр «За наше общее будущее», 1993. – 70 с.
8. Рио-де-Жанейро – Йоганнесбург: паростки ноосферогенезу і відповідальність за майбутнє / В. Я. Шевчук, Г. О. Білявський, Ю. М. Саталкін [та ін.]. – К. : Геопринт, 2002. – 118 с.

Стаття надійшла до редколегії
18.10.2012 р.

УДК 341

Н. Ю. Михалюк – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Концепція теорії демократії участі

Роботу виконано на кафедрі міжнародної інформації ВНУ ім. Лесі Українки

У статті проаналізовано роль та місце теорії демократії участі в сучасному суспільстві, а також тлумачення понять «демократія участі», «партисипаторна демократія». Обґрунтовано важливість упровадження і реалізації демократії участі як сучасного та найбільш прозорого режиму сьогодення.

Ключові слова: демократія, демократія участі, партисипаторна демократія, політика.

Михалюк Н. Ю. Концепция теории демократии участия. В статье анализируется роль и место демократии участия в современном обществе, а также толкование понятия «демократия участия», «партисипаторная демократия». Обосновывается важность внедрения та реализации демократии участия как современного та наиболее прозрачного режима современности.

Ключевые слова: демократия, демократия участия, партиципаторная демократия, политика.

Mykhaliuk N. Y. The Concept of Inclusion Democracy Theory. The article focuses on the role and place of the inclusion democracy theory in the modern society, analyzes explanation of «inclusion democracy «participatory democracy». Substantiates the importance of the implementation and realization inclusion democracy as the most modern and transparent regime.

Key words: democracy, inclusion democracy, participatory democracy, policy.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку людства нинішні форми демократії неспроможні задовільнити повною мірою всі потреби суспільства та не відповідають усім сучасним викликам. Тому все більшої популярності й поширення набирає теорія демо-